

KRITIČKO MIŠLJENJE U ISLAMSKOJ ZAJEDNICI U ZNAKU KAMPANJE I DISKONTINUITETA

Meho ŠLJIVO

Američki senator Villiam Fulbright svojevremeno je izjavio da je kritičko mišljenje najviši oblik patriotizma. U ovoj izjavi sadržano je shvatanje o društveno plodotvornim učincima javne kritike i iznošenja različitih mišljenja koje u konačnici nužno pokreće neko društvo ka promjenama i boljitiku.

Pogrešno bi bilo zaključiti kako je kritičko mišljenje i vjera u društvenu dobrobit koju ono proizvodi ekskluzivni izum zapadnoevropskog mišljenja i tradicije. Dovoljno se prisjetiti hadisa Božijeg poslanika Muhameda, a.s., u kome se sa izričitim povjerenjem gleda na pluralizam mišljenja kod muslimana. Poslanikovim riječima da se "ummet (zajednica muslimana) neće složiti u zabludi" iskazan je nedvosmislen poticaj hrabrom i otvorenom sučeljavanju različitih stavova i mišljenja o pitanjima javnog interesa.

Ipak, većina savremenih institucija zahtijeva od svojih članova potpunu lojalnost, tako da se mišljenje pojedinca teško oslobađa iz okova institucionalne poslušnosti. Drukčije i izdvojeno mišljenje pojedinca u odnosu na ono općepoznato i institucionalno, zvanično proklamirano ili prešutno usvojeno

stajalište, nerijetko se smatra oportunistom i disidenstvom. Islamska zajednica, u tom smislu, ne predstavlja nikakav izuzetak. Nedavno iznošenje slobodnog mišljenja nekolicine muslimanskih intelektualaca o načinu funkcioniranja Islamske zajednice najviši autoriteti u Zajednici okarakterizirali su kao destruktivno i antinstitucionalno djelovanje.

Koje su to prepoznatljive odrednice kritičkog mišljenja u Islamskoj zajednici s prijelaza 20. na 21. stoljeće? Šta je tematski sadržaj i praktični cilj idejnih sučeljavanja i javnih polemika koje su zabilježene u publicistici Islamske zajednice posljednjih nekoliko decenija?

Čitanjem objavljenih tekstova u listovima i časopisima Islamske zajednice primjećujemo da se kritičko mišljenje muslimanskih intelektualaca, muderrisa, novinara, imama, uglavnom pojavljivalo u kontekstu kadrovskih promjena i predizbornih kampanja, i to neposredno pred održavanje izbora u Islamskoj zajednici. U takvom specifičnom vremenskom i psihološkom ambijentu naglo bi kulminirala zaoštrena i krajnje otvorena javna rasprava o organizaciji i funkcioniranju Islamske

zajednice o uređivačkoj koncepciji publikacija Islamske zajednice, o kadrovskoj politici i o reformama vjersko-obrazovnog rada unutar Islamske zajednice. Tako bi različiti argumenti idejno suprostavljenih protagonista bili zasjenjeni činjenicom da se polemike o određenim pitanjima i problemima unutar Islamske zajednice odvijaju u znaku kampanje i podrške konkretnim ljudima i njihovoj rivalskoj borbi za osvajanje pozicija. Pažnja javnosti time je bitno bila preusmjeravana sa samih problema i pitanja kritičkog sučeljavanja na sudionike diskusija i polemika.

Kao ilustraciju rečenog, dovoljno je podsjetiti na polemiku o uređivačkoj koncepciji „Preporoda“ koja je, početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, nastala usljed odluke da se imenuje novi glavni urednik „Preporoda“. Redakcija „Preporoda“ je, pozivajući se na slobodu govora, stručnost i kompetenciju uređivačkog kolegija, izrazila otvoreno negodovanje najavljenim odlukama o smjeni glavnog urednika.

Nije mi poznato da je ova, inače veoma sadržajna, otvorena i argumentirana kritika o uređivačkoj koncepciji „Preporoda“ nastavljena i razvijana u drugoj, povoljnijoj, „demokratskijoj“ atmosferi, atmosferi oslobođenoj od konteksta kadrovskih i personalnih promjena i predizbornih lobiranja. Indikativno je da ovakav kampanjski pristup kritičkom mišljenju ima posljedicu stalno vraćanje na stare teme i pitanja, što samo po sebi najrječitije govori o odsustvu kontinuiranog, sistematskog, odgovornog i praktično obavezujućeg kritičkog mišljenja u okviru Islamske zajednice.

Tako smo prije dvije decenije u glasilima Islamske zajednice čitali temeljita i analitična kritička reagiranja muslimanske uleme o tome

kako Islamska zajednica nema uvida u procese školovanja studenata u islamskim zemljama, o nepostojanju racionalne kadrovske politike u Islamskoj zajednici, o potrebi nužnog iskoraka ka novim sadržajima i oblicima islamskog obrazovanja itd. Ista ova pitanja, gotovo sa identičnom formulacijom, prepoznajemo i u današnjim aktuelnim kritičkim tekstovima koji tretiraju Islamsku zajednicu. Znači li to da se dvije decenije u našem okruženju nije ništa novo događalo ili je naše kritičko mišljenje usljed dugog perioda mirovanja i šutnje ponovo progovorilo sa novim akterima, ali i sa starim, neodgovorenim pitanjima i neriješenim nedoumicama?

Naša dvostruka i proturječna poimanja javnosti: Dvije ili jedna javnost

Posljednje dvije decenije za Islamsku zajednicu značile su period formiranja novih percepcija fenomena javnosti. Sve do prvih višepartijskih, demokratskih izbora mogućnost potpuno slobodnog pojavljivanja u printanim i elektronskim medijima za Islamsku zajednicu i zaposlene u Islamskoj zajednici bila je značajno reducirana. Prvotno shvaćena kao povlastica, sloboda govora postepeno se u krugovima Zajednice počela doživljavati kao potencijalna opasnost kojom se, navodno, ruši autoritet i ugled Islamske zajednice. Zanimljivo je da tek sa pojavom kritičkih promišljanja muslimanske uleme o Islamskoj zajednici, iznesenih u takozvanim nezavisnim medijima u strukturama Islamske zajednice, nastaju i nove paradigme i proturječne percepcije o fenomenu javnosti.

S jedne strane, u strukturama Islamske zajednice vlada općeprihvaćeni stav da se kompletna medijska infrastruktura može

i treba iskoristiti za naše predstavljanje i pojavljivanje u javnosti, a sa druge strane implicitno se naglašava potreba da svoja idejna neslaganja i razmimolaženja, drukčija shvatanja i razmišljanja ostavimo za „naše“ novine, za naš unutrašnji institucionalni medijski prostor koji je u vlasništvu i pod kontrolom Islamske zajednice.

Kao da u našem poimanju javnosti postoje dvije razgraničene, odvojene i zasebne javnosti. Jedna, zvanična i institucionalna javnost, kojoj se obraćamo u „Preporodu“, „Glasniku“, „Muallimu“, „Takvimu“, i druga javnost, koju čine neslužbeni mediji izvan kontrole Islamske zajednice.

Zastupnici drukčijeg poimanja javnosti iz redova Islamske zajednice, zbog svoga nepodijeljenog i jedinstvenog shvatanja javnosti, opredjelili su se da iste neslužbene medije koje koristimo za samopredstavljanje i medijsku promociju upotrijebe i za izricanje javnog stava i kritičkog mišljenja.

Vjerovatno će ova različita i proturječna shvatanja fenomena javnosti biti približena i ublažena pokretanjem radija Islamske zajednice „Bir“. Slušaoci ovog radija već imaju priliku da se u to praktično uvjere. Kao što je prije dvije decenije „Preporod“ inicirao međumuslimansko

kritičko sučeljavanje, danas na talasima radija islamske zajednice „Bir“ mladi voditelji i novinari pokušavaju, kroz elektronski medij Islamske zajednice, prikazati pluralizam stavova i mišljenja u Islamskoj zajednici..

U interesu je Islamske zajednice da sama u svojim medijima potiče i pokreće teme i pitanja koja iziskuju kritička suočavanja o svim relevantnim pitanjima svoga institucionalnog djelovanja. Ali, da bi takvo kritičko mišljenje imalo svoju društvenu vrijednost i praktičnu upotrebljivost, ono se mora voditi u kontinuitetu i u atmosferi bez tenzija i pritisaka. Kvalitet našeg kritičkog mišljenja u Islamskoj zajednici uvjetovan je mnogim faktorima. Paradoksalno je govoriti o kritičkom mišljenju u Islamskoj zajednici odvojeno od problema koji se tiču planskog i strategijskog djelovanja Islamske zajednice na obrazovnom, izdavačkom i medijskom planu. Najveću odgovornost za stagnaciju kritičkog mišljenja snose oni anonimni intelektualci koji iz njima poznatih razloga, ignoriraju načelo da se bez straha koriste vlastitim razumom. Njihova višedecenijska apstinencija i držanje po strani od aktuelnih događanja svjedoče o raširenom mentalitetu konformizma koji teško mogu uzdrmati bilo kakvi uticaji javnosti i kritike.